

УДК 349.3:004(4):35.073.5(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.57>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Чернадчук Т.О.,*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри адміністративного і інформаційного права**юридичного факультету**Сумського національного аграрного університету*

ORCID: 0000-0002-6758-7438

Томурко В.О.,*студент юридичного факультету**Сумського національного аграрного університету*

ORCID: 0009-0005-2542-7945

Чернадчук Т.О., Томурко В.О. Європейський досвід цифровізації соціального забезпечення та його імплементація у фінансово-правові засади публічного управління в Україні.

У контексті глобальної цифровізації та воєнного стану трансформація системи соціального забезпечення через впровадження цифрових технологій набуває особливої актуальності для забезпечення безперервності надання послуг громадянам. Стаття присвячена комплексному дослідженню європейського досвіду цифровізації систем соціального забезпечення та можливостей його адаптації у фінансово-правові засади публічного управління України в умовах сучасних викликів державного розвитку. Автори аналізують стратегічні ініціативи Європейського Союзу, зокрема програму «Цифрове десятиліття» та «Цифровий компас 2030», які визначають концептуальні орієнтири розвитку цифрових компетенцій, мереж та публічних сервісів.

Дослідження розкриває двоаспектний характер цифрової трансформації соціального сектору країн ЄС. З одного боку, цифровізація спрощує взаємодію між державою та громадянами, підвищуючи доступність та прозорість публічних послуг – у 2020 році 64% користувачів інтернету в ЄС взаємодіяли з органами влади онлайн. З іншого боку, цифровізація несе ризики посилення державного контролю та потенційних порушень прав людини через формування «цифрової диктатури».

Особливу увагу приділено аналізу взаємозв'язків між цифровими та соціальними показниками в ЄС, де коефіцієнт детермінації досягає 0,78-0,82, що підтверджує значний вплив рівня цифровізації на соціальний прогрес. Розглянуто успішні приклади цифрової трансформації Естонії, Франції та Іспанії як моделі для впровадження в Україні.

Проаналізовано сучасний стан цифровізації в Україні, включаючи функціонування порталу «Дія» (понад 115 онлайн-послуг), системи «Трембіта» (115 підключених ресурсів), що сприяло покращенню позиції України в Індексі е-врядування ООН з 82-го місця у 2018 році до 30-го у 2024. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю модернізації системи публічного управління України відповідно до європейських стандартів, особливо в контексті євроінтеграційних процесів та потреби забезпечення ефективного функціонування соціального захисту в умовах викликів сучасності. Підкреслено необхідність гармонізації правового регулювання цифрових процесів з європейськими стандартами для забезпечення ефективної імплементації кращих практик у сферу соціального забезпечення України.

Ключові слова: цифровізація, соціальне забезпечення, публічне управління, європейський досвід, електронні послуги.

Chernadchuk T.O., Tomurko V.O. European experience of digitalization of social security and its implementation in the financial and legal foundations of public administration in Ukraine.

In the context of global digitalization and martial law, the transformation of the social security system through the implementation of digital technologies becomes particularly relevant for ensuring continuity of service provision to citizens. The article is devoted to a comprehensive study of European experience in digitalization of social security systems and possibilities for its adaptation into the

financial and legal foundations of public administration in Ukraine under the conditions of contemporary challenges of state development.

The authors analyze strategic initiatives of the European Union, particularly the «Digital Decade» program and «Digital Compass 2030,» which define conceptual guidelines for the development of digital competencies, networks, and public services.

The research reveals the dual nature of digital transformation in the social sector of EU countries. On one hand, digitalization simplifies interaction between the state and citizens, increasing accessibility and transparency of public services — in 2020, 64% of internet users in the EU interacted with government authorities online. On the other hand, digitalization carries risks of increased state control and potential human rights violations through the formation of «digital dictatorship.»

Special attention is paid to analyzing the relationships between digital and social indicators in the EU, where the coefficient of determination reaches 0.78-0.82, confirming the significant impact of digitalization level on social progress. Successful examples of digital transformation in Estonia, France, and Spain are examined as models for implementation in Ukraine.

The current state of digitalization in Ukraine is analyzed, including the functioning of the «Diia» portal (over 115 online services), the «Trembita» system (115 connected resources), which contributed to improving Ukraine's position in the UN e-Government Index from 82nd place in 2018 to 30th in 2024. The relevance of the research is determined by the need to modernize Ukraine's public administration system in accordance with European standards, especially in the context of European integration processes and the need to ensure effective functioning of social protection under contemporary challenges. The necessity of harmonizing legal regulation of digital processes with European standards is emphasized to ensure effective implementation of best practices in Ukraine's social security sphere.

Key words: digitalization, social security, public administration, European experience, electronic services.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної цифровізації та необхідності модернізації системи публічного управління в Україні особливої актуальності набуває питання трансформації системи соціального забезпечення через впровадження цифрових технологій. Європейський досвід переконливо демонструє, що цифровізація соціального забезпечення не лише підвищує ефективність надання послуг громадянам, а й кардинально змінює фінансово-правові засади функціонування цієї системи.

Країни Європейського Союзу протягом останнього десятиліття досягли значних успіхів у створенні інтегрованих цифрових платформ соціального забезпечення, що забезпечують автоматизацію процесів призначення та виплати соціальних допомог, підвищують прозорість використання бюджетних коштів та мінімізують корупційні ризики. Водночас, Україна перебуває лише на початковому етапі цифрової трансформації системи соціального забезпечення, що створює як виклики, так і унікальні можливості для адаптації кращих європейських практик з урахуванням національної специфіки.

Метою статті є дослідження європейського досвіду цифровізації соціального забезпечення та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо його імплементації у фінансово-правові засади публічного управління в Україні з урахуванням національних особливостей та викликів сучасного етапу державного розвитку.

Стан опрацювання проблематики. Тема цифровізації публічного управління та соціального забезпечення є надзвичайно актуальною і привертає увагу багатьох науковців у всьому світі. А. Гриценко та Т. Бурлай у своєму дослідженні розглядають широкі аспекти впливу цифровізації на соціальний розвиток, акцентуючи увагу на трансформаційних процесах, що відбуваються в суспільстві під впливом цифрових технологій. М. Боронніков та В. Купріянова детально досліджують європейський досвід цифрової трансформації публічного управління та можливості його адаптації в українських реаліях. S. Кетр у своєму глобальному звіті надає статистичний огляд рівня цифровізації різних країн світу, включаючи показники проникнення цифрових технологій у різні сфери суспільного життя.

Виклад основного матеріалу. Розширення можливостей громадян завдяки цифровим інструментам становить основу стратегії Європейської Комісії щодо переходу до цифрової ери до 2030 року. Програма «Цифрове десятиліття» створює систему координації для стимулювання цифровізації державних установ у Європі та гарантування трансформації протягом найближчих років, з акцентом на безпеку, стабільність та моральні аспекти в цифровому середовищі. Крім того, «Цифровий компас 2030» визначає конкретні орієнтири для розвитку цифрових компетенцій, мереж, бізнесу та державних сервісів [1].

Цифрова трансформація економіки значно впливає на соціальний сектор країн Європейського Союзу, створюючи як нові можливості, так і виклики для систем соціального захисту. Згідно з до-

слідженнями, процес діджиталізації спрощує взаємодію між державою та громадянами, роблячи державні послуги більш доступними та прозорими. Наприклад, у 2020 році в ЄС 64% користувачів інтернету взаємодіяли з органами влади онлайн, порівняно з 58% у 2015 році, а 75% державних послуг для громадян і 84% для бізнесу були оцифровані, що сприяє ефективнішій комунікації та швидшому наданню допомоги. Це підтверджує тенденцію до покращення системи соціального забезпечення через е-урядування, де прогнозується зростання кількості користувачів до 75% до 2025 року [2].

Однак поряд з перевагами цифровізація несе ризики для соціального захисту, посилюючи державний контроль над громадянами та створюючи умови для потенційного порушення прав людини. Вчені зазначають, що цифрові системи можуть використовуватися для скорочення соціальних витрат, а дані про громадян стають інструментом для нагляду, що призводить до так званої «цифрової диктатури» та зниження соціальної довіри. Це може погіршити доступність послуг для вразливих груп населення через цифровий розрив, коли не всі мають необхідні навички чи доступ до технологій [3].

У контексті ЄС цифровізація соціального забезпечення інтегрується з ширшими процесами, такими як е-медицина та освіта, що опосередковано впливає на соціальний захист. Наприклад, автоматизація медичних послуг підвищує їхню доступність, але також створює загрози витоку персональних даних, що стосується конфіденційності в соціальних програмах. За даними 2018 року, лише 18% населення ЄС користувалися цифровою медициною, з прогнозом зростання до 30% до 2025 року, що вимагає посилення захисту даних для збереження довіри [4].

Аналіз взаємозв'язків між цифровими та соціальними показниками в ЄС демонструє позитивний вплив діджиталізації на соціальний прогрес. Побудовані моделі регресії показують щільний зв'язок між індексом цифрової економіки та суспільства (DESI), світовим рейтингом цифрової конкурентоспроможності (WDCR) та індексами людського розвитку (HDI) і соціального прогресу (SPI). Коefіцієнт детермінації R^2 сягає 0,78-0,82 для SPI, що вказує на те, що 78-82% змін у соціальному прогресі пояснюються рівнем цифровізації, підтверджуючи її соціальну ефективність.

Для імплементації європейського досвіду в Україні важливо адаптувати фінансово-правові основи публічного управління, враховуючи як позитивні, так і негативні аспекти. Стратегічна підтримка цифровізації може допомогти подолати соціальні виклики, такі як структурне безробіття чи нерівність, через впровадження е-урядування та цифрових платформ для соціальних послуг. Досвід ЄС показує, що цифрова трансформація сприяє економічному зростанню та соціальній інтеграції, але потребує регулювання для мінімізації ризиків, як-от втрати конфіденційності чи посилення контролю [5].

Впровадження європейських практик у публічне управління України могло б включати гармонізацію «зеленого переходу» з цифровізацією, підвищення цифрової грамотності населення та розвиток «розумних міст», як у Швеції чи Данії, де високі позиції в рейтингах DESI та WDCR корелюють з високим SPI. Це дозволить посилити соціальний захист через прозорі онлайн-системи, але з акцентом на правовий захист даних і запобігання цифровому розриву [6].

Дослідження ключових напрямків стратегічного планування для цифрової модернізації державного сектору в Україні до 2030 року враховує практики з Європи, зокрема з Естонії, Франції та Іспанії. У цих країнах «Цифровий компас» реалізує оцифрування державних послуг через конкретні приклади управління, водночас в Україні це проявляється в різних елементах електронного врядування, таких як портал «Дія», платформа «Трембіта», послуга «єМалятко» та оновлені норми щодо хмарних технологій для органів влади [7].

Основні виклики цифрової модернізації в державному секторі пов'язані з адаптацією європейських методів, зокрема оцифруванням операцій для підвищення ефективності роботи з даними за допомогою класичних цифрових засобів; електронним врядуванням, що базується на інтернет-технологіях для оптимізації адміністративних процесів; цифровим урядом, який інтегрує сучасні інструменти на кшталт інтернету речей, ШІ та аналітики для врахування потреб користувачів у формуванні сервісів; а також аналізом тенденцій оцифрування економіки та управління в Україні з урахуванням європейських зразків.

М. Боронніков та В. Купріянова аналізують потенціал впровадження європейської системи контролю в Україні, яка охоплює інструменти для досягнення цілей за чотирма ключовими векторами. Перші два акцентують на цифровому потенціалі в мережах, навчанні та компетенціях, а інші – на трансформації бізнесу та державних послуг. Результати вказують, що для адаптації такого підходу в післявоєнній Україні необхідний прогрес у цифровій освітній системі та стратегії залучення кваліфікованих кадрів у державне управління [8].

Формування ефективної системи адміністративних послуг стало пріоритетом для впровадження європейських стандартів доброго врядування в українському публічному секторі. Деякі експерти

вважають розширення мережі центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), разом із їх оцифруванням та спрощенням, одним із успішних прикладів в Україні.

Мережа ЦНАП зросла до 1027 центрів на початок 2022 року, надаючи послуги локально, з варіаціями залежно від громади (понад 450 у Києві) [9].

Цифрова трансформація радикально змінює організацію державного управління через використання алгоритмів та технологій, створюючи нові форми онлайн-взаємодії. Основні проблеми включають адаптацію європейських практик оцифрування, електронного врядування та цифрового уряду, а також вивчення тенденцій цифровізації в українській економіці з урахуванням досвіду ЄС.

Правила використання хмарних сервісів від 11 лютого 2025 року (№ 154) регулюють перенесення реєстрів за кордон, захист даних, резервування, шифрування; затверджують порядки надання послуг, вимоги до провайдерів, каталоги та типові договори, з подальшою стратегією кібербезпеки [10].

У ЄС сформовано стале розуміння якісного публічного управління, засноване на «Білій книзі європейського врядування» 2002 року з п'ятьма принципами: ефективність (своєчасна реалізація політики на основі цілей та досвіду), відкритість (прозорість та доступність інформації), підзвітність (чітка відповідальність), участь (включення громадян у політику) та злагодженість (послідовність заходів) [11].

Сьогодні в ЄС належне управління вважається ключем до сталого розвитку, зростання, конкурентоспроможності та вирішення викликів. Воно базується на міжнародних стандартах ОЕСР та ЄС, а також на кращих практиках реформ у країнах-членах [12]. Угода про асоціацію та статус кандидата в ЄС стимулювали впровадження цих принципів в Україні через стратегічні документи, що визначають напрямки реформ, їх організацію, заходи та оцінку.

Центральним є реформа публічного управління з 2016 року, спрямована на створення ефективної системи для формування політики, сталого розвитку та реагування на виклики [13].

Концепція електронних послуг ухвалена в 2016 році, але значний прогрес стався з планом на 2019–2020 роки, що зобов'язував органи влади впроваджувати послуги онлайн, удосконалювати взаємодію реєстрів та стандарти обслуговування.

Закон «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» від 15 липня 2021 року встановлює принципи (орієнтація на громадян, прозорість, доступність), порядок надання послуг, включаючи електронні та комплексні [14]. Закон «Про публічні електронні реєстри» від 18 листопада 2021 року регулює управління даними, забороняючи дублювання запитів інформації з реєстрів [15]. Закон «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року регулює надання послуг, закріплюючи принципи об'єктивності, рівності, відкритості, своєчасності, пропорційності та захисту, гармонізуючи норми та відповідаючи європейським стандартам [16].

Організаційно ключовими є портал «Дія» та система «Трембіта». Портал надає понад 115 онлайн-послуг, мобільний додаток – понад 40, плюс 14 цифрових документів (паспорти, ІПН, пенсійне посвідчення тощо) [17]. Станом на грудень 2023 року, 19,8 млн користувачів додатка та 20,5 млн порталу. «Трембіта» з 2020 року забезпечує обмін даними між реєстрами, підключено 115 ресурсів («єМалютко», система охорони здоров'я, реєстр актів цивільного стану, податковий реєстр тощо), з понад 4 млрд транзакцій [18]. Це покращило позицію України в Індексі е-врядування ООН з 82-го у 2018 до 30-го у 2024 [19].

Висновки. Дослідження європейського досвіду цифровізації соціального забезпечення засвідчує його ефективність у підвищенні якості та доступності державних послуг, про що свідчить зростання частки онлайн-взаємодії громадян з органами влади до 64% у 2020 році та високі показники кореляції між рівнем цифровізації та соціальним прогресом ($R^2 = 0,78-0,82$). Імплементация кращих європейських практик у фінансово-правові засади публічного управління України вимагає комплексного підходу, що включає гармонізацію нормативно-правової бази з європейськими стандартами, посилення кібербезпеки та захисту персональних даних, подолання цифрового розриву серед населення. Успішне функціонування порталу «Дія» та системи «Трембіта» демонструє потенціал України для цифрової трансформації соціального забезпечення, що підтверджується покращенням позиції країни в Індексі е-врядування ООН з 82-го до 30-го місця. Стратегічними пріоритетами для України є розвиток інтегрованих цифрових платформ соціального забезпечення, автоматизація процесів призначення та виплати соціальних допомог, впровадження механізмів прозорості використання бюджетних коштів та мінімізації корупційних ризиків. Ефективна імплементация європейського досвіду потребує врахування як позитивних аспектів цифровізації, так і потенційних ризиків «цифрової диктатури», що вимагає збалансованого підходу до правового регулювання цифрових процесів у сфері соціального забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейське врядування. Біла книга. Комісія Європейських Співтовариств COM(2001), Брюссель, 25.07.2001. URL: <https://eukraina.com/load/eurointegration/4-1-0-113> (дата звернення: 01.09.2025).
2. European Commission. The Digital Economy and Society Index (DESI) 2021. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_5483 (дата звернення: 01.09.2025).
3. Гриценко А., Бурлай Т. Вплив цифровізації на соціальний розвиток. *Економічна теорія*. 2020. № 3. С. 24–51.
4. Digital Europe. A Stronger Digital Europe: Our Call to Action towards 2025. 2020. Р. 17.
5. World Economic Forum. Understanding the impact of digitalization on society. 2015. URL: <https://reports.weforum.org/digital-transformation/understanding-the-impact-of-digitalization-on-society>.
6. Kemp S. Digital 2021 October: Global Statshot Report. 2021. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-october-global-statshot>.
7. The Principles of Public Administration. Paris: OECD, 2023. URL: <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023-edition-UKR.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).
8. Боронніков М., Купріянова В. Європейський досвід та перспективи цифрової трансформації публічного управління для України. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2025. № 11. С. 14226.
9. ЦНАПи Києва надали 475 416 адмінпослуг за 5 місяців 2024 року. *Офіційний веб-портал. Адміністративні послуги міста Києва*. 2024. URL: <https://kyivcnap.gov.ua/News/Details/d73b59ce-7824-4ee9-b978-0d4eeb517948?isSpecial=True> (дата звернення: 05.09.2025).
10. Деякі питання надання та використання хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 р. № 154. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.09.2025).
11. Європейське врядування. Біла книга. Комісія Європейських Співтовариств COM (2001), Брюссель, 25.07.2001. URL: <https://eukraina.com/load/eurointegration/4-1-0-113> (дата звернення: 01.09.2025).
12. The Principles of Public Administration. Paris: OECD, 2023. URL: <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023-edition-UKR.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).
13. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474-р (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1102-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-2022.09.2024> (дата звернення: 02.09.2025).
14. Про особливості надання публічних (електронних) послуг: Закон України від 15.07.2021 р. № 1689-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 47, ст. 383.
15. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 11, ст. 27.
16. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15, ст. 50.
17. Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія». URL: <https://se.diia.gov.ua/unified-state-web-portal-of-electronic-services-diia> (дата звернення: 05.09.2025).
18. Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта». URL: <https://trembita.gov.ua> (дата звернення: 03.09.2025).
19. UN e-government knowledgebase: Ukraine. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine/dataYear/2024> (дата звернення: 04.09.2025).